

MAREK FAŁDOWSKI*

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa Polska

POLICJA – GENEZA I ROZWÓJ INSTYTUCJONALNY.

Część I

POLICE – GENEZA AND INSTITUTIONAL DEVELOPMENT. Part I

ABSTRAKT: Problematyka dotycząca kształtowania pojęcia, rozwoju prawnego, organizacyjnego i instytucjonalnego Policji, chociaż obecna w literaturze, podejmowana była przez stosunkowo niewielką grupę badaczy. Argumentem do podjęcia badań w obszarze szeroko pojętej Policji był fakt, że jest to formacja, która współcześnie pełni w społeczeństwie niezwykle istotną rolę w aspekcie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Sprawna, skuteczna realizacja powinności przez jej funkcjonariuszy sprawia, że społeczeństwo może czuć się bezpiecznie. Badania opinii społecznej, niezależnie od zaistniałych wydarzeń nadzwyczajnych, utrzymują się na wysokim poziomie. Jest to niewątpliwie efekt zaangażowania oraz sumiennej służby policjantów, którzy każdego dnia rzetelnie wykonują swoje obowiązki na rzecz obywateli. Codzienne wykonywanie zadań służbowych przez funkcjonariuszy Policji w sposób bezpośredni wpływa na zaufanie do instytucji państwa. Ten aspekt o kluczowym znaczeniu ma głębokie uwarunkowania historyczne, kulturowe i społeczne. Dlatego też w artykule stanowiącym część I, omówiono genezę pojęcia oraz przedstawiono wybrane elementy związane z rozwojem, pod względem prawnym i organizacyjnym, instytucji zapewniającej bezpieczeństwo w państwie z perspektywy epok historycznych. Eksplorację rozpoczyna okres starożytności, gdzie rozważaniami objęto państwa-miasta w Grecji

* dr hab Marek Fałdowski, War Studies University, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0002-1861-0523> m.faldowski@pracownikakademia.mil.pl

oraz funkcjonujące wówczas poglądy na jego istotę, reprezentowane przez jednego z najwybitniejszych filozofów – Arystotelesa. Przeprowadzono również selektywną charakterystykę instytucji zapewniających *sensu largo* bezpieczeństwo i sprawiedliwość w okresie średniowiecza i w dobie absolutyzmu na przykładzie Anglii i Francji.

SŁOWA KLUCZOWE: Policja, państwo policyjne, urząd szeryfa, sędzia pokoju

ABSTRACT: The issues related to the formation of the concept and legal, organizational and institutional development of the Police, although present in the literature, were addressed by a relatively small group of researchers. The argument for undertaking research in the area of the broadly understood Police was the fact that it is a formation that currently plays an extremely important role in society in the aspect of public safety and order. Efficient and effective performance of duties by its officers makes the public feel safe. Public opinion surveys, regardless of extraordinary events, remain at a high level. This is undoubtedly the result of the commitment and conscientious service of police officers who reliably perform their duties for citizens every day. The daily performance of official duties by police officers directly affects trust in state institutions. This crucial aspect has deep historical, cultural and social determinants. Therefore, the article constituting part I discusses the origins of the concept and presents selected elements related to the development, in legal and organizational terms, of an institution ensuring security in the country from the perspective of historical eras. The exploration begins with the period of antiquity, where the considerations cover the city-states in Greece and the then existing views on its essence, represented by one of the most outstanding philosophers - Aristotle. A selective characterization of institutions ensuring security and justice in the broad sense in the Middle Ages and in the era of absolutism was also carried out, using the examples of England and France.

KEYWORDS: Police, police state, sheriff's office, justice of the peace

WPROWADZENIE

Współcześnie używając terminu „policja” mamy na myśli umundurowaną formację zorganizowaną na wzór wojskowy realizującą zadania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego¹. Natomiast jeszcze w okresie międzywojennym XX w., pod tym pojęciem dodatkowo rozumiano gałąź prawa publicznego w kontekście administracji publicznej funkcjonującej na podstawie przepisów prawa². Obecnie Policja realizuje szerokie spektrum przedsięwzięć, do których należy m.in. ochrona życia, zdrowia ludzi oraz mienia, ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, inicjowanie, organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń, w efekcie ich wykrywanie oraz ściganie sprawców czynów zabronionych, a także nadzór nad strażami gminnymi (miejskimi) oraz nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi³.

Zanim jednak została wypracowana i wdrożona koncepcja Policji jako formacji oraz określono jej wymiar prawny, organizacyjny i instytucjonalny, proces ten na przestrzeni wieków znacznie ewoluował. Niosło to za sobą określone konsekwencje w dziedzinie szerokorozumianego bezpieczeństwa, pojmowanego zarówno jako zewnętrzne sprowadzające się głównie do przeciwstawienia się zagrożeniom militarnym godzących w niepodległość i nienaruszalność granic, ale również wewnętrzne utożsamiane z przeciwdziałaniem zagrożeniom występującym wewnątrz państwa, skierowanym przeciwko jego instytucjom i obywatelom, na obszarze którego ustalono normy odnoszące się do przestrzegania ładu wewnętrznego. Do funkcji państwa wyposażonego w atrybuty władzy zwierzchniej należała i należy ochrona i obrona dóbr, które stanowią dla niej wartość, co jest realizowane w ramach zewnętrznej i wewnętrznej aktywności przejawiającej się na wielu płaszczyznach, zwłaszcza militarnej, gospodarczej, społecznej, kulturowej oraz porządkowej⁴.

¹ Zgodnie z brzmieniem art. 1 ustawy z 6 kwietnia 1990 roku o Policji została ona utworzona jako umundurowana, uzbrojona formacja służąca społeczeństwu, przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego, (Dz.U. z 1990 r., nr 30, poz. 179 z późn. zm.).

² W. Kawka, *Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Wilno 1939, s. 3.

³ Katalog podstawowych zadań omawianej formacji został ujęty w art. 1 ust. 2 ustawy o Policji.

⁴ W. Kitler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w świetle współczesnych wyzwań teorii i praktyki problemu*, „Wiedza obronna” 2023, nr 1, s. 117-119, <http://wiedzaobronna.edu.pl/index.php/wo/article/view/218/206>, [dostęp: 21.11.2023].

Na podstawie powyższych rozważań sformułowano główny problem badawczy, który jest deklaracją o niewiedzy zawartą w pytaniu: Jak kształtowało się pojęcie, rozwój prawny, organizacyjny i instytucjonalny Policji w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa państwa? W przeprowadzonych badaniach wykorzystano różne metody badawcze, m.in. analizę systemową i instytucjonalną, analizy formalno-prawne oraz analizy prawno-porównawcze. Ponadto, zastosowano wykładnię systemową, językową i celową przepisu prawa. Pomocnymi metodami okazały się: analiza tekstu prawnego, dokumentów źródłowych i literatury przedmiotu, analiza semantyczna pojęć oraz wnioskowanie, uogólnianie, analogia, abstrakcja i klasyfikacja.

STAROŻYTNOŚĆ – GRECJA

Samo określenie policja wywodzi się od greckiego słowa *politeja*, a to zaś od *polis*, które oznaczało państwo-miasto. Rodowód pojęcia policja sięga okresu starożytności, ponieważ już w starożytnej Grecji Arystoteles *politeję* nazywał taką konstrukcją ustrojową bytu państwowego, będącą czymś pośrednim pomiędzy demokracją a oligarchią, jednocześnie wysuwał tę formę ustroju jako najodpowiedniejszą dla państwa⁵. Autor ten *politeję* uznawał obok monarchii (rządy jednego) i arystokracji (rządy niewielu) za ustrój najwłaściwszy, natomiast tyranie, oligarchię oraz, co współcześnie może wydawać się kontrowersyjne, także demokrację jako ustroje zwyrodniałe⁶. Trudność w ustaleniu ich istoty wynikała przede wszystkim z różnego podejścia do celów i zadań państwa, którego głównym założeniem powinno być szczęśliwe życie współobywateli. Według Arystotelesa tylko wówczas, gdy rządził lud (rządy ogółu) mając na uwadze ogólne dobro społeczności, ustrój taki zasługiwał na określenie – *politeja*⁷. Innymi słowy były to rządy całej społeczności skupionej na określonym

⁵ Arystoteles, *Polityka*, s. 32, <http://biblioteka.kijowski.pl/arystoteles/polityka.pdf> [dostęp: 14.11.2023].

⁶ Postrzeżenie demokracji jako ustroju o decydującej roli większości oraz że źródłem prawa może być tylko przekonanie większości obywateli, niesie w sobie coś niewątpliwie zwodniczego. Jeżeli postanawia się coś co nie jest akceptowane przez większość, natomiast jest to dla niej wiążące, wydaje się, że zostaje ona pozbawiona wolności, a tym samym zaprzecza się sensowi demokracji. Szerzej: J. Kardinal Ratzinger, *Werte in Zeiten des Umbruchs. Die Herausforderungen der Zukunft bestehen*, Freiburg-Basel-Wien 2005, s. 57. Podobnie: M. Fałdowski, *Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze służby państwa demokratycznego*, Szczytno 2018 s. 18.

⁷ Arystoteles, *Polityka*, s. 63.

terytorium oparte o kryterium wolności⁸. W swoich rozważaniach Arystoteles przyjmował jako zasadnicze dwa ustroje, pierwszy z nich nazywał demokracją, natomiast drugi oligarchią. Uważał ponadto arystokrację jako odmianę oligarchii, natomiast *politeję* za ustrój demokratyczny, albo raczej mieszaninę oligarchii i demokracji⁹.

Do pewnych znamion *politeji*, które wyróżniały ją od innych należało m.in. obsadzanie urzędów. Używając tego przykładu Arystoteles wskazywał, na jej cechę charakterystyczną, czyli: „jeżeli nie wszyscy mają prawo obsadzania, lecz urzędy obsadza się spośród wszystkich lub spośród niektórych obywateli, czy to przez losowanie czy przez wybór, czy jedno i drugie, albo też częścią spośród wszystkich, częścią spośród niektórych w jeden i drugi sposób”¹⁰. Zatem podstawą ustroju ateńskiego był egalitaryzm rozumiany jako równość szans, czego przejawem był wybór poprzez losowanie. W ten sposób przebiegała również kontrola Zgromadzenia Ludowego nad działalnością urzędników, które co miesiąc głosowało w kwestii zaufania do nich.

Poprzez losowanie wybierano m.in. nadzorców dróg, *synegorów* – będących obrońcami sądowymi, *logistów* zajmujących się przestępstwami finansowymi czy *astymonów* nadzorujących porządek i bezpieczeństwo na ulicach oraz lokale użyteczności publicznej. Do kompetencji tych ostatnich należały kwestie sanitarne oraz dotyczące ówczesnej infrastruktury. Dbali m.in. o to, aby przedsiębiorcy odpowiedzialni za oczyszczanie miasta w odległości mniejszej niż dziesięć stadiów¹¹ od jego murów nie wyrzucali nieczystości. Dotyczyło to także przeciwdziałania zabudowywaniu ulic, zwłaszcza budowaniu balkonów nad ulicami oraz zakładaniu rynien odprowadzających wodę z dachu w taki sposób, że ich ujście skierowane jest na ulicę. Sprawna komunikacja mieszkańców wymagała również, aby drzwi i okna domów otwierały się do wewnątrz pomieszczenia. W przeciwnym razie mogło to wywołać

⁸ Tamże, s. 82.

⁹ Dla demokratów *politeja* była pierwotną formą demokracji. Arystoteles, *Ustrój polityczny Aten*, Warszawa 1973, L- LIV.2, s. 53. Według refleksji Arystotelesa *politeja* oznaczała rodzaj ustroju politycznego. Arystoteles, *Polityka*, s. 94.

¹⁰ Tamże, s. 108. Z oligarchią mamy do czynienia wówczas, gdy tylko niektórzy obsadzają urzędy spośród wszystkich.

¹¹ Stadion miara długości używana w starożytnej Grecji równa 600 stopom. Długość stopy wahała się od 0,29 m do 0,35 m, stąd np. stadion olimpijski miał długość 192,27 m. *Stadion*, [w:] *Encyklopedia PWN* <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/stadion;4010063.html>, [dostęp: 17.11.2023].

niebezpieczeństwo dla przechodniów w przypadku, gdyby drzwi zostały nagle otwarte. Oni też przy pomocy niewolników usuwali z ulic ciała tych, którzy zmarli¹².

Innymi losowo wyznaczanymi urzędnikami byli *agaranomowie* odpowiedzialni za utrzymanie porządku na Agorze¹³. Zgodnie z prawem, do ich zadań należało przestrzeganie obowiązku wystawiania przez kupców towarów czystych i niesfałszowanych. Oprócz tego pobierali opłaty rynkowe oraz prawdopodobnie specjalny podatek płacony przez handlarzy cudzoziemskich. Ponadto mieli prawo do wymierzania kar cielesnych osobom nie posiadającym statusu obywatela oraz nakładania grzywien w przypadku drobnych naruszeń prawa. Natomiast w odniesieniu do przestępstw zagrożonych surowszymi karami zobowiązani byli do kierowania spraw do sądu.

Identyfikowano *metronomów*, do ich powinności należało czuwanie nad miarami i wagami, co miało przeciwdziałać oszustwom. Wybór dotyczył kolegium „Jedenastu” sprawującego nadzór nad więzieniem i prowadzącym go personelem. Osobom sprzedającym ludzi do niewoli oraz złodziejom zatrzymanym na gorącym uczynku groziła kara śmierci. Karę pozbawienia wolności Ateńczycy stosowali jako środek zapobiegawczy dla oczekujących na proces lub na wykonanie kary śmierci. Do więzienia wtrącano również tych, którzy nie byli w stanie zapłacić zobowiązań wobec państwa lub wysokich grzywien¹⁴. W starożytnej Grecji z danin utrzymywano 50 strażników mających swoją siedzibę w warowni Akropolu, odpowiedzialnych za czuwanie nad bezpieczeństwem znajdujących się tam budowli. Wiedza, umiejętności i kompetencje poszczególnych urzędników wybieranych losowo niewątpliwie przedstawiały zróżnicowany poziom. Od jakości wykonywanych przez nich zadań zależała opinia obywateli na temat funkcjonowania *polis*. Groźące surowe kary za niewłaściwe wykonywanie obowiązków miały zapobiegać zjawiskom niepożądanym, dlatego też w sytuacji udowodnienia

¹² Arystoteles, *Ustrój polityczny ...*, dz. cyt., s. 86.

¹³ Agora – w miastach greckich centralnie usytuowany plac-rynek, zazwyczaj czworokątny będący ośrodkiem życia politycznego, religijnego i handlowego. *Agora*, [w:] *Encyklopedia sztuki starożytnej. Europa, Azja, Afryka, Ameryka*, wstęp K. Michałowski, Warszawa 1974, s. 35. Agora może być również rozumiana jako zgromadzenie obywateli w miastach-państwach starożytnej Grecji i centralny plac stanowiący miejsce obrad takiego zgromadzenia lub miejsce, gdzie rozstrzygane były ważne sprawy. *Agora*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/agora.html>, [dostęp: 17.11.2023]; Zob. szerzej: *Agora*, [w:] *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/agora/> [dostęp: 22.11.2023].

¹⁴ Arystoteles, *Ustrój polityczny ...*, dz. cyt., s. 87.

urzędnikowi sprzeniewierzenia, przekupstwa, szkodliwego zarządzenia zobowiązani byli do zwrotu dziesięciokrotnej wartości udowodnionej sumy¹⁵.

Wracając do głównego nurtu rozważań *politeję* określano jako rodzaj umiarkowanej demokracji¹⁶, ponieważ podstawą jej ustroju były zasady sprawiedliwości oraz poczucie równości wszystkich obywateli. Idea *politeji* – państwa dobrze zorganizowanego, opierała się na koncepcji dobra wspólnego obywateli, wolności, realizacji cnót oraz równości wobec prawa. Należy pamiętać, że starożytne państwo greckie, pomimo że charakteryzowało się silną oraz jednolitą władzą, to jednak jednostka posiadała w nim samodzielność. W tym znaczeniu koncepcja państwa oparta na ustroju politycznym *politeja* przedstawiona przez Arystotelesa wydaje się, iż może być uznana za idealną wspólnotę państwową opartą na zasadach praworządności.

Klasyczna filozofia na temat ustroju politycznego, określenia celów, funkcji i zadań państwa, jak również sytuacji jednostki, miała skutkować najlepszym jego wyborem, który zapewniałby bezkonfliktowe współzycie wszystkich obywateli oraz ich dobrobyt. Warto podkreślić, że w omawianym okresie jednostka ludzka identyfikowana była z państwem jako obywatel. Współcześnie można powiedzieć, że chodziło o szeroko rozumiane bezpieczeństwo – czyli normalne funkcjonowanie instytucji państwa, ich rozwój oraz przetrwanie¹⁷.

ŚREDNIOWIECZE I DOBA ABSOLUTYZMU

Na przestrzeni wieków formy organizacyjne państwa, jego cele i zadania ulegały przeobrażeniom. W zależności od miejsca i czasu, zarówno w sensie geograficznym, jak i hierarchii społecznej, miały one większy lub mniejszy zasięg oraz wymiar. Ewaluuujące relacje pomiędzy ludźmi niosły za sobą istotne zmiany w stosunkach społecznych. Upadek starożytnej Grecji, a następnie również Imperium Rzymskiego, zamyka okres starożytności, a otwiera nową epokę w dziejach ludzkości. Odejście od filozofii klasycznej, doprowadziło w konsekwencji do innego niż dotychczas postrzegania roli państwa. Wykształciły się nowe kryteria różnicujące jednostki ludzkie. O ich bycie zaczęły decydować takie zmienne jak pochodzenie społeczne, wpływ na sprawowaną władzę, przynależność do określonej grupy czy stan posiadania.

¹⁵ Tamże, s. 85-93.

¹⁶ Arystoteles, *Polityka...*, s. 118.

¹⁷ M. Fałdowski, *Współczesny wymiar bezpieczeństwa*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2018, nr 2, s. 114-116.

Oczywiście wymienione parametry zawsze, w zależności od okresu rozwoju dziejowego, występowały i występują w społeczeństwach. Niemniej jednak sytuacja taka szczególnie uwidoczniła się w epoce średniowiecza¹⁸.

W konsekwencji doprowadziło to w średniowiecznej Europie do zmian w strukturze społecznej i wykształcenia się systemu feudalnego, trwającego do wybuchu Wielkiej Rewolucji Francuskiej w 1789 roku. Miał on różny przebieg w zależności od rejonu geograficznego. Rozwój feudalizmu we Francji przypadł na VII–IX w. jako rezultat kryzysów w stosunkach społecznych, spowodował podział ogółu obywateli na stany. Ludność nie mogąc liczyć na opiekę króla, poszukiwała pomocy i bezpieczeństwa u możnowładców. W efekcie pomiędzy seniorem i jego wasalami dochodziło do zawarcia dobrowolnej umowy tzw. *komendacji* będącej formą instytucji prawnej *praecarium* przeniesionej z prawa rzymskiego¹⁹. Senior zobowiązywał się do opieki nad wasalami oraz świadczenia pomocy materialnej w formie beneficjum. Natomiast wasale obligowali się do służenia seniorowi, zachowując jednak godność ludzi wolnych. Arystokracja pełniła identyczną rolę względem króla. Pozostali zaś właściciele ziemscy byli wasalami arystokracji²⁰.

W pewnym uproszczeniu można byłoby wskazać na monarchę – czyli pana feudalnego, arystokrację i innych szlachetnie urodzonych²¹, mieszczaństwo oraz ludność wiejską²². Nie

¹⁸ Epoka średniowiecze (od 476 r. n.e. do 1492 r. n.e.). Za wydarzenie rozpoczynające średniowiecze uważa się upadek Imperium Rzymskiego, co związane było z detronizacją ostatniego cesarza Romulusa Augustulusa. Natomiast za datę końcową przyjmowane jest często odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba w 1492 roku. Część badaczy uważa za koniec średniowiecza zdobycie przez Turków w 1453 roku Konstantynopola. Zdaniem innych epoka ta zakończyła się w 1517 roku, będącym początkiem reformacji. Przekonanie jakoby średniowiecze to „ciemne wieki” w dziejach ludzkości nie wydaje się słuszne. Nie uprawniają do tego poglądy dotyczące sposobów prowadzenia wojen. Jak wynika z badań prof. Jana Baszkiewicza, to wówczas narodziły się idee dotyczące prawa, suwerenności ludu, dobra powszechnego, które następnie zostały podjęte przez myślicieli okresu oświecenia. Zob. szerzej: J. Baszkiewicz, *Myśl polityczna wieków średnich*, Poznań 2009.

¹⁹ K. Sójka – Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 1998, s. 113.

²⁰ B. Kudra, *Suweren, czyli kto jest kim w dyskursie publicznym – z perspektywy konceptualnej*, „Acta Universitatis Lodzianis Folia Linguistica” 2017, nr 2, s. 148.

²¹ Szlachcicem był członek hierarchii lennej oraz każdy kto został pasowany na rycerza. Prawo pasowania posiadali wyżsi lennicy. Prawo nadawania szlachectwa możliwe było poprzez „list królewski”. I. Jaworski, *Zarys powszechnej historii ustrojów państwowych i prawa*, Wrocław 1947, s. 36.

²² Tamże, s. 36.

można również zapominać o duchowieństwie, które jako grupa społeczna, co do zasady posiadające lepsze wykształcenie, niż pozostała część społeczeństwa pełniło ważne funkcje, niejednokrotnie mając wpływ na bieg wydarzeń²³. Swoisty hierarchiczny system lenny oznaczający uzależnienie jednostek pomiędzy sobą przybrał kształt stosunku wasala do seniora. Na jego czele stał suweren utożsamiający się z władzą państwową – czyli instytucją polityczną reprezentującą interesy ogółu, grup społecznych i poszczególnych jednostek zamieszkałych na danym terytorium²⁴. Kwestie odnoszące się do państwa postrzegano w kategoriach prywatnoprawnych, wszystko co należało do panującego stanowiło jednocześnie własność państwa. Niemniej jednak pojęcie władzy państwowej w okresie średniowiecza nie zostało wykształcone. Wynikała ona z tzw. uprawnień zwierzchnich, które oparte były na odrębnych-specjalnych tytułach prawnych. Ingerencja w sferę prywatną jednostki, musiała bowiem wynikać z tytułu prawnego uprawniającego do takiego działania. W związku z tym, nie wszyscy panujący mieli jednakowy zakres przysługującej im władzy²⁵. Niezależnie od tego, patrymonialny charakter państwa opierał się na założeniu, iż stanowi ono w całości własność monarchy. W rezultacie nie odróżniano urzędów panującego od państwowych, w związku z czym najwyżsi urzędnicy na dworze władcy byli jednocześnie najwyższymi urzędnikami państwowymi²⁶.

Do priorytetów władcy należało utrzymanie władzy, co związane było z posiadaniem silnej pozycji politycznej wewnątrz państwa, i co nawet ważniejsze, w stosunkach zewnętrznych. Jej gwarantem było m.in. wojsko odpowiednie nie tylko pod względem liczby, ale przede wszystkim dobrze wyszkolone i wyposażone. Utrzymanie siły militarnej powiązane było ze sprawnym i skutecznym systemem fiskalnym, czyli poborem danin oraz innych służebności zasilających skarb monarchy. Głównymi dochodami władcy były przychody z jego ziem, opłaty sądowe, rekwizycje w naturze, zwłaszcza na rzecz wojska tzw. *fordrum*, dary składane regularnie przez

²³ Wszystkie osoby płci męskiej, które otrzymały święcenia uznawane były za duchowieństwo.

²⁴ Termin suweren wywodzi się z języka łacińskiego, skąd został zapożyczony do języka francuskiego (*soverain, souverain*), języka angielskiego (*sovereign*). Oznacza zwierzchnika (panującego, władcę, monarchę, pana lennego, feudała, seniora) posiadającego najwyższą władzę i pełną niezależność. B. Kudra, *Suweren ...*, dz. cyt., s. 146-147.

²⁵ W. Kawka, *Policja w ujęciu ...*, dz. cyt., s. 6.

²⁶ A. Misiuk, *Instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce. Zarys dziejów (od X wieku do współczesności)*, Szczytno 2012, s. 12.

poddanych oraz regalia-czyli prawa zastrzeżone dla panującego pochodzące z ceł, myt²⁷, opłat targowych czy też w związku z biciem monety²⁸. Ponadto ludność poddana miała nałożony obowiązek policyjny, który zobowiązywał wszystkich do ścigania przestępców. Do innych obciążeń należał przymus wojskowy obligujący każdą wolną jednostkę do zgłoszenia się do wojska na rozkaz monarchy, a także wykonywanie prac związanych z utrzymaniem dróg i mostów²⁹.

Władcy z oczywistych powodów starali się troszczyć o rozwój gospodarczy, który nieodzownie związany był z utrzymaniem na podległym terytorium – jak byśmy to aktualnie określili – bezpieczeństwa i porządku publicznego. W omawianym okresie poziom gospodarki kraju często zależał od wymiany handlowej. Dlatego też nie może dziwić fakt, że w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego monarcha dążył do zabezpieczenia niezagrażonego poruszania się jednostek, zwłaszcza kupców po ówczesnych szlakach komunikacyjnych. Starano się minimalizować istniejące zagrożenia chroniąc podróżnych przed przestępczością rozbójniczą. Na określenie czynności związanych z czyszczeniem, porządkowaniem, urządzaniem używano terminu *politesse* pochodzącego od *polior*³⁰. Zagadnienia związane z porządkiem publicznym w średniowieczu stanowiły zadanie miast. To właśnie w miastach wykształcił się szereg instytucji administracyjnych, zwłaszcza w obszarze policyjnym i sanitarnym. W ten sposób miasta w okresie średniowiecza przyczyniły się do wykształcenia nowożytnych pojęć. Do państwa należał nie tylko wymiar sprawiedliwości, utrzymanie spokoju i porządku wśród mieszkańców, obrona granic, ale też regulowanie wszystkich płaszczyzn życia społecznego³¹.

²⁷ Myto – opłata pobierana w związku z przekraczaniem dróg, mostów itp.

²⁸ I. Jaworski, *Zarys ...*, dz. cyt., s. 19.

²⁹ Tamże, s. 20.

³⁰ Zob. szerzej: P. Majer, *Geneza i ewolucja policji jako pojęcia, instytucji i funkcji państwa*, „Miscellanea Historico-Iuridicatom”, 2012, t. XI, s. 129-155; Tenże, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Polski w rozwoju dziejowym od X wieku do końca Polski Ludowej*, Szczytno 2012, s. 80. *Politesse* w języku niemieckim oznacza urzędniczkę straży miejskiej odpowiedzialną za kontrolę przestrzegania przepisów związanych z zakazem parkowania. *Politesse*, <https://pl.pons.com/t%C5%82umaczenie/niemiecki-polski/Politesse> [dostęp: 15.11.2023]. Natomiast w języku francuskim – uprzejmość, grzeczność. *Politesse*, <https://pl.pons.com/t%C5%82umaczenie/francuski-polski/politesse> [dostęp: 15.11.2023].

³¹ I. Jaworski, *Zarys...*, dz. cyt., s. 100.

Na uwagę zasługuje administracja zorganizowana przez Wilhelma Zdobywcę³² w oparciu o funkcjonujący anglosaski podział na hrabstwa. Na czele hrabstw stali dziedziczni hrabiowie rekrutujący się spośród wasali koronnych³³, aczkolwiek poza prawem używania nazwy danego hrabstwa w przy swoim nazwisku, nie posiadali faktycznej władzy. Ta bowiem należała do wyznaczonych przez władcę „nowych” hrabiów – których nazywano szeryfami. Nominacja na urząd szeryfa wywierała ten skutek, że cała władza w danym hrabstwie tj. wojskowa, sędziowska, policyjna, a także skarbową, polegającą na dwukrotnym w ciągu roku poborze podatków, spoczywała w ich ręku³⁴. Szeryfowie reprezentowali w hrabstwie króla, nadzorowali i administrowali dochodami królewskimi z podległych ziem³⁵.

Król Henryk II³⁶ wprowadził w oparciu o miejscowe prawo zwyczajowe, nowy system polegający na orzecznictwie ławy przysięgłych zwany *common law*. Od tej pory do spraw najwyższej wagi zabójstw, czy też dotyczących konfliktów o granice, szeryf hrabstwa wyznaczał czterech rycerzy, którzy następnie powoływali ławę przysięgłych – sąd wielki, w skład której wchodziło dwunastu rycerzy. W przypadku czynów mniejszej wagi, skład ławy przysięgłych szeryf wyznaczał osobiście spośród dwunastu wolnych miejscowych mężczyzn. Opierając się na prawie krajowym, lokalnym i zwyczajowym prowadzono dochodzenie i w zależności od ustaleń

³² Urodzony w 1027 roku, zmarł 9 września 1067. W 1066 roku dokonał agresji Normanów na Anglię. Podczas bitwy pod Hastings 14 października pokonał i zabił swojego przeciwnika Harloda Godwinsona, król Anglii od 25 grudnia 1066 roku. *William Zdobywca*, [w:] *World History Encyklopedia*, <https://www.worldhistory.org/trans/pl/1-16891/william-zdobywca/>, [dostęp: 20.11.2023].

³³ Wasal (hołdownik, lennik, poddany) – osoba oddająca się w opiekę możnemu (feudałowi, seniorowi) otrzymująca ziemię na prawach lennych. W ustroju feudalnym lenno było nadawane przez seniora w zamian za pełnienie przez wasala służby wojskowej na jego rzecz oraz pozostawania w podległości sądowej. Wasal ponadto składał hołd oraz przysięgę wierności. B. Kudra, *Suweren ...*, dz. cyt., s. 147.

³⁴ Z. S. Zalewski, *Aksjologiczne aspekty procesu historycznego na podstawie funkcjonowania prawa w średniowiecznej Anglii*, „Echa Przeszłości” 2017, t. 28, s. 34-35; I. Jaworski, *Zarys...*, dz. cyt., s. 122.

³⁵ Tamże, s. 130-131.

³⁶ Właściwie Henryk II Plantagenet (przydomek) lub Andegaweński, Curtmantle, Fitzempress. Urodzony 5 marca 1133 roku w Le Mans, zmarł 6 lipca 1189 w Chinon, król Anglii od 19 grudnia 1154 roku. M. Michalski, *Henryk II Plantagenet (król Anglii 1154–1189)*, [w:] *Twoja historia.pl*, <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/henryk-ii-plantagenet-krol-anglii-1154-1189/>, [dostęp: 23.11.2023].

wydawano wyroki. W ten sposób umożliwiono mieszkańcom dochodzenie sprawiedliwości przed sądem działającym zgodnie z procedurami³⁷.

Wydaje się, że istotnym dla omawianej problematyki jest przynajmniej zasygnalizowanie w jaki sposób powstały w średniowiecznej Anglii samorządy hrabstw. Wyłonienie samorządu stanowiło istotny akt powierzający władzę państwową w hrabstwie organom nie jak dotychczas nominowanym – czyli o elitarnym charakterze, lecz wybranym przez społeczeństwo. Polegało to na tym, że ogólne zebranie mieszkańców w danym okręgu wyłaniało spośród siebie specjalną komisję oraz szereg urzędów samorządowych. Do kompetencji wybranego samorządu należały zagadnienia dotyczące wojska oraz sądownictwa. W ten sposób doszło do wykształcenia sądów przysięgłych – sędziów wybieranych przez społeczeństwo. Z czasem tych, którym przysługiwało prawo do zasiadania w sądach przysięgłych objęto cenzusem majątkowym. Posiadały je jedynie osoby zamożne, których roczny dochód wynosił 40 szylingów³⁸. Sądy przysięgłych składały się z trzech ław. Pierwsza z nich nazwana ławą oskarżającą miała za zadanie stwierdzenie, czy istnieją wystarczające podstawy do wniesienia oskarżenia. W skład drugiej ławy – sądzącej wchodziły dwie grupy sędziów. Pierwsza z nich to sędziowie mianowani przez monarchę posiadający przygotowanie prawnicze oraz tzw. sędziowie przysięgli. To właśnie sędziowie przysięgli decydowali o winie sądzzonego, natomiast sędziowie nominowani, w przypadku stwierdzenia winy decydowali o wymiarze kary. Trzecia ława została ustanowiona do rozstrzygania spraw cywilnych.

Powstanie instytucji sądów pokoju przypadło na okres panowania króla Ryszarda I Lwie Serce³⁹. Reforma sądownictwa polegała na powoływaniu przez monarchę strażników królewskich, do zadań których należało zapewnianie bezpieczeństwa poprzez ściganie sprawców przestępstw i przekazywanie sądom objazdowym w celu osądzenia. W omawianym

³⁷ Z. S. Zalewski, *Aksjologiczne...*, dz. cyt., s. 37.

³⁸ W XIII wiecznej Anglii dniówka zbrojnego wynosiła 8 pensów. Do reformy brytyjskiej waluty w 1971 roku, waluty szyling dzielił się na 12 pensów. 40 szylingów miało wartość 40 wołów. Oszacowanie liczby osób w strukturze społecznej średniowiecznej Anglii osiągających dochód 40 szylingów nastrocza pewne trudności, aczkolwiek można zakładać, że nie było to więcej niż kilka osób w hrabstwie. Z. S. Zalewski, *Aksjologiczne...*, dz. cyt., s. 34-35.

³⁹ W języku fr. Richard Cœur de Lion, ang. Richard the Lionheart. Urodzony 8 września 1157 roku w Oksfordzie, zmarł 6 kwietnia 1199 w Châlus k. Limoges. Król Anglii od 1189 roku. *Ryszard I Lwie Serce*, [w:] *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Ryszard-I-Lwie-Serce;3970536.html>, [dostęp: 20.11.2023].

okresie kompetencje strażników królewskich pokrywały się z tymi przyznanymi szeryfom, dlatego też początkowo obie instytucje ze sobą rywalizowały, do czasu, kiedy w XIII w., w zakresie ich obowiązków znalazło się sądownictwo na poziomie lokalnym. W wydawaniu wyroków, co już podkreślono, uczestniczyła ława przysięgłych⁴⁰.

Po raz pierwszy zapis dotyczący sędziów pokoju znalazł się w *Justices of the Peace Act* akcie prawnym pochodzącym z 1361 roku, wydanym za panowania króla Edwarda III⁴¹. Z przytoczonego dokumentu wynika, że w każdym hrabstwie w celu utrzymania porządku wyznaczono spośród szlachty jedną osobę oraz trzy lub cztery inne, cieszące się nieposzlakowaną opinią, posiadające wiedzę prawniczą⁴². Ich zadaniem było ściganie przestępców, uczestników zamieszek oraz innych osób dopuszczających się naruszeń prawa. Ponadto zostali wyposażeni w uprawnienia do zatrzymywania, aresztowania i karcenia odpowiednio do rodzaju przewinienia lub przestępstwa oraz wymierzania kary zgodnie z prawem oraz zwyczajem panującym w królestwie. Celem wydanego aktu była ochrona ludności przed zagrożeniami wynikającymi z popełniania takich przestępstw jak rebelie, bójki, pobicia, kradzieże, rozboje⁴³. Tak więc realizacja zadań o charakterze policyjnym w zakresie przestrzegania porządku oraz sądenia spraw o mniejszym ciężarze należała do sędziego pokoju, który z czasem wyparł urząd szeryfa⁴⁴.

⁴⁰ Najpoważniejsze sprawy karne były rozpatrywane nie przez sędziów pokoju, lecz przez sądy koronne. P. Lasota, D. Woźniak, *Instytucja sądów pokoju w Anglii i Walii oraz udział czynnika społecznego w orzekaniu w systemie common law w sprawach karnych*, [w:] W. Włodarczyk (red.) *Na straży porządku i sprawiedliwości Prawo karne w Wielkiej Brytanii. Zagadnienia wybrane*, t. 2, Łódź 2022, s. 39.

⁴¹ Urodzony 13 listopada 1312 roku w zamku Windsor, zmarł 21 czerwca 1377 w Sheen Palace. Król Anglii od 25 stycznia 1327 roku. M. Michalski, Edward III (król Anglii 1327-1377), [w:] *Twoja historia.pl*, <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/edward-iii-krol-anglii-1327-1377/>, [dostęp: 23.11.2023].

⁴² Z treści omawianego dokumentu wynika, że część wyłonionych osób powinna wykazywać się znajomością prawa.

⁴³ *Justices of the Peace Act 1361*, <https://www.legislation.gov.uk/cy/aep/Edw3/34/1/section/I>, [20.11.2023]; por: M. Majer, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Polski ...*, dz. cyt. s. 80.

⁴⁴ Obecnie pełnienie funkcji sędziego pokoju ma charakter honorowy, co oznacza, że nie otrzymuje on wynagrodzenia, pomimo że w roku średnio należy przeznaczyć nań 26 dni. Sędziami pokoju nie mogą być osoby, których zawód wywoływałby konflikt interesów, np. funkcjonariusze policji. Przed przystąpieniem do orzekania przyszli sędziowie pokoju odbywają 3 dniowe szkolenie przygotowujące ich do sprawowania funkcji. Sądy pokoju rozmieszczone zgodnie z podziałem administracyjnym prokuratur, rozpatrują rocznie około 95% wszystkich spraw

Począwszy do XIV w. we Francji rozpoczęły się przeobrażenia zmierzające do wzmocnienia władzy państwowej. Pod pojęciami *politia*, *policite*, *police* rozumiano działalność państwa ukierunkowaną na realizację zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa, porządku i dobrobytu postrzeganych jako cel państwowy. W tym czasie rozpoczęły się tendencje związane ze wzmocnieniem władzy państwowej, będące pokłosiem rozwoju poglądów na temat zadań i celów państwa. W pewnym stopniu było to również podyktowane powrotem do nauki starożytnej, zwłaszcza do myśli zawartych w dziełach Platona⁴⁵ i Arystotelesa. Poglądy dotyczące prawa naturalnego zaczęto rozciągać na prawa zwierzchnie panującego⁴⁶. Władza zwierzchnia panów feudalnych przede wszystkim przejawiała się w takich dziedzinach jak wojskowość, sądownictwo i skarb⁴⁷. Władcy przyznano prawo i obowiązek troszczenia się o dobrobyt poddanych oraz przedsięwzięcia wszelkich możliwych kroków w tym kierunku. *Ius politiae* utożsamiano z prawem panującego dla realizacji zadań państwowych, które przybrały wówczas pierwszeństwo przed prawem prywatnym. Władca mógł uczynić wszystko, co uważał za niezbędne do osiągnięcia i utrzymania pożądanego przez siebie stanu związanego z funkcjonowaniem poddanych. *Ius politiae* stało się „rodzajem ogólnego tytułu”⁴⁸ prawnego, będącego generalnym źródłem ciągle wzrastającej władzy państwowej i podstawą do działań mających na celu zaprowadzenie porządku i dobrobytu. W aktach prawotwórczych królów francuskich z XIV i XV w. określenia *police* czy *policite*, z których wyprowadzono następnie *ius politiae* oznaczały dążenie monarchy do zapewnienia pokoju i ogólnej szczęśliwości poddanych⁴⁹. Bezpieczeństwo i dobrobyt będące koniecznym warunkiem współzycia

karnych głównie o przestępstwa mniejszej wagi. Zob. szerzej: P. Lasota, D. Woźniak, *Instytucja sądów pokoju...*, dz. cyt., s. 42-43; I. Jaworski, *Zarys ...*, dz. cyt., s. 129-130

⁴⁵ Zob. szerzej: Platon, *Państwo*, tłum. Władysław Witwicki, s. 78, <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/platon-panstwo.pdf>, [23.11.2023]. Platon za policyjne uznawał sprawy o obrazę czci, pobicie, kwestie dotyczące terminów rozpraw, ustanawianie sędziów oraz ściągania i nakładania podatków. Tamże, s. 78.

⁴⁶ W. Kawka, *Policja w ujęciu ...*, dz. cyt., s. 7-9. Prawa zwierzchnie obejmowały wykonywanie władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej.

⁴⁷ I. Jaworski, *Zarys ...*, dz. cyt., s.

⁴⁸ O. Mayer, *Deutsches Verwaltungsrecht*, Munchen und Leipzig 1924, cyt. za: W. Kawka, *Policja w ujęciu ...*, dz. cyt., s. 9.

⁴⁹ W. Kawka, *Policja w ujęciu ...*, dz. cyt., s. 10.

społecznego miało być gwarancją istnienia i rozwoju jednostek. Umożliwiać to miały dwa podstawowe czynniki – silna władza panującego i bezwzględne posłuszeństwo poddanych – podniesione do konstytutywnych elementów państwa absolutnego. W miarę ewolucji absolutyzmu zmieniały się poglądy na temat zasięgu władzy królewskiej⁵⁰. Ideą było przekonanie, że korona jest urzędem sprawowanym przez władcę, zgodnie z wolą Bożą, a tenże odpowiada tylko przed Bogiem⁵¹.

Takie postrzeganie roli monarchy w konsekwencji doprowadziło do wykształcenia się absolutyzmu oraz tzw. państwa policyjnego. Dysponując siłą militarną oraz wykorzystując instytucję *ius politiae*, rozumianą jako prawo zwierzchnie, umożliwiające podjęcie działań w interesie dobra ogółu, panujący konsekwentnie umacniali swoją władzę⁵². Wszelkim działaniom władzy nadawano charakter prawny wynikający z *ius politiae* uzasadniający wkroczenie w sferę wolności jednostki. Należy pamiętać, że obywatel w państwie absolutnym miał być szczęśliwy, jednak nie decydował o tym on sam, lecz „wola i zapatrywanie monarchy na szczęście”⁵³. Dodatkowo należy wskazać, że cechą absolutyzmu był rozbudowany system biurokracji. Administracja, sprawowana przez monarchę za pośrednictwem nominowanych przez siebie urzędników, funkcjonująca na zasadzie hierarchicznej realizowała politykę władcy, z tym zastrzeżeniem, że mógł on uchylić każdy akt prawa z własnej inicjatywy, jeżeli w jego ocenie wymagało tego „dobro ogółu”. Takie podporządkowanie aparatu administracji oznaczało, że poszczególni urzędnicy nie dysponowali samodzielnymi uprawnieniami, realizowali jedynie zadania w udzielonym zakresie. Wydawane przez władcę przepisy prawa miały głównie na celu realizację jego interesów. Dlatego też przedkładanie lub uzasadnianie celowości działania nad jego legalność prowadziło do powstania mechanizmu samowoli urzędniczej. Istotnym jest, że doszło do wykształcenia się zawodowego charakteru administracji, od której wymagano specjalnego przygotowania odnośnie wiedzy i umiejętności niezbędnych do wykonywania

⁵⁰ Termin „absolutyzm” po raz pierwszy został użyty w 1797 roku przez wicehrabiego de Chateaubriand. W okresie wcześniejszym funkcjonowały takie określenia jak władza absolutna lub monarchia absolutna. Zob. szerzej: P. Grobelna, *Monarchia absolutna Ludwika XIV: nowe ścieżki badawcze*, „Studia Europaea Gnesnensia” 2014, nr 10, s. 53-74.

⁵¹ I. Jaworski, *Zarys ...*, dz. cyt., s. 44.

⁵² W. Kawka, *Policja w ujęciu ...*, dz. cyt., s. 11.

⁵³ Tamże, s. 13.

obowiązków. Personel urzędniczy specjalizował się w załatwianiu spraw o określonej kategorii, a ten ustalano według kryterium rzeczowego⁵⁴.

W XVI w. *ius politiae* stanowiło zasadniczą normę prawną regulującą całe spektrum związane z funkcjonowaniem państwa. Natomiast w następnym, wyodrębniono z niego sprawy zagraniczne, wojskowe i skarbowe, zaś w XVIII, także sądownictwo. Istotnym jest jednak to, że *ius politiae* stało się punktem wyjścia do utworzenia pojęcia „policji”⁵⁵.

WNIOSKI

Podsumowując dotychczasowe ustalenia odnoszące się do weryfikacji głównego problemu badawczego można wskazać, że analizowane pojęcie ma korzenie wywodzące się z okresu starożytności, bowiem już Arystoteles używał określenia *politeja*. Rozumiał jednak pod tą nazwą formę ustroju politycznego państwa dobrze zorganizowanego, gdzie do najwyższych wartości należało wspólne dobro obywateli, wolność oraz równość wobec prawa. Natomiast okres średniowiecza i początek doby absolutyzmu charakteryzowały się tworzeniem i kształtowaniem nowych instytucji o charakterze prawnym oraz urzędów, których kompetencje tylko częściowo pokrywały się z tymi realizowanymi współcześnie przez funkcjonariuszy Policji. Wówczas władza, której zakres systematycznie wzrastał, należała do monarchy utożsamiającego się państwem. Sprawował on z „woli Bożej” opiekę nad ludem m.in. poprzez troskę do zapewnienia pokoju i szczęścia poddanych. Wymiar sprawiedliwości należący do sądów i charakteryzujący się wysokim poziomem punitowności, miał oddziaływać na społeczeństwo prewencyjnie, tym samym powstrzymywać je przed naruszaniem norm prawnych i zwyczajowych. Używane terminy *police*, *policite* w dokumentach królewskich z omawianego okresu, miały znaczenie odnoszące się do ochrony i obrony poddanych przed ówczesnymi zagrożeniami oraz zapewnienia im dostatniego życia. Dlatego też *sensu largo* można uznać, iż intencją władcy było dążenie do zaspokojenia fundamentalnych potrzeb poddanych dotyczących egzystencji, rozumianych jako bezpieczeństwo osobiste i ekonomiczne. Pojęcie „policji” wykształciło się z *ius politiae* stanowiące początkowo konstytutywną normę prawną regulującą całokształt działalności państwa.

⁵⁴ *Administracja państwa absolutnego*, [w:] *Encyklopedia Administracji Publicznej*, http://encyklopediaap.uw.edu.pl/index.php/Administracja_pa%C5%84stwa_absolutnego, [dostęp: 18.11.2023].

⁵⁵ W. Kawka, *Policja w ujęciu ...*, dz. cyt., s. 15.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENICTWO

LITERATURE

- Administracja państwa absolutnego, [w:] Encyklopedia Administracji Publicznej, http://encyklopediaap.uw.edu.pl/index.php/Administracja_pa%C5%84stwa_absolutnego
- Agora, [w:] Encyklopedia sztuki starożytnej. Europa, Azja, Afryka, Ameryka, wstęp K. Michałowski, Warszawa 1974.
- Agora, [w:] Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/agora.html>
- Agora, [w:] World History Encyklopedia, <https://www.worldhistory.org/agora/>
- Arystoteles, Polityka, <http://biblioteka.kijowski.pl/arystoteles/polityka.pdf>
- Arystoteles, Ustrój polityczny Aten, Warszawa 1973.
- Baszkiewicz J., Myśl polityczna wieków średnich, Poznań 2009.
- Fałdowski M., Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze służby państwa demokratycznego, Szczytno 2018.
- Fałdowski M., Współczesny wymiar bezpieczeństwa, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2018, nr 2.
- Grobelna P., Monarchia absolutna Ludwika XIV: nowe ścieżki badawcze, „Studia Europaea Gnesnensia” 2014, nr 10.
- Jaworski I., Zarys powszechnej historii ustrojów państwowych i prawa, Wrocław 1947.
- Kardinal Ratzinger J., Werte in Zeiten des Umbruchs. Die Herausforderungen der Zukunft bestehen, Freiburg-Basel-Wien 2005.
- Kawka W., Policja w ujęciu historycznym i współczesnym, Wilno 1939.
- Kitler W., Bezpieczeństwo wewnętrzne w świetle współczesnych wyzwań teorii i praktyki problemu, „Wiedza obronna” 2023, nr 1, <http://wiedzaobronna.edu.pl/index.php/wo/article/view/218/206>
- Kudra B., Suweren, czyli kto jest kim w dyskursie publicznym – z perspektywy konceptualnej, „Acta Universitatis Lodziensis Folia Linguistica” 2017, nr 2.
- Lasota P., Woźniak D., Instytucja sądów pokoju w Anglii i Walii oraz udział czynnika społecznego w orzekaniu w systemie common law w sprawach karnych, [w:] W. Włodarczyk (red.) Na straży porządku i sprawiedliwości Prawo karne w Wielkiej Brytanii. Zagadnienia wybrane, t. 2, Łódź 2022.
- Majer P., Bezpieczeństwo wewnętrzne Polski w rozwoju dziejowym od X wieku do końca Polsk Ludowej, Szczytno 2012.
- Majer P., Geneza i ewolucja policji jako pojęcia, instytucji i funkcji państwa, „Miscellanea Historico-Iuridicatom”, 2012, t. XI.
- Mayer O., Deutsches Verwaltungsrecht, Munchen, und Leipzig 1924.

Misiuk A., Instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce. Zarys dziejów (od X wieku do współczesności), Szczytno 2012.

Michalski M., Henryk II Plantagenet (król Anglii 1154–1189), [w:] Twoja historia.pl, <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/henryk-ii-plantagenet-krol-anglii-1154-1189/>

Michalski M., Edward III (król Anglii 1327-1377), [w:] Twoja historia.pl, <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/edward-iii-krol-anglii-1327-1377/>

Platon, Państwo, tłum. Władysław Witwicki, <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/platon-panstwo.pdf>

Politesse, <https://pl.pons.com/t%C5%82umaczenie/francuski-polski/politesse>

Politesse, <https://pl.pons.com/t%C5%82umaczenie/niemiecki-polski/Politesse>

Ryszard I Lwie Serce, [w:] Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Ryszard-I-Lwie-Serce;3970536.html>

Sójka – Zielińska K., Historia prawa, Warszawa 1998.

Stadion, [w:] Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/stadion;4010063.html>

William Zdobywca, [w:] World History Encyklopedia, <https://www.worldhistory.org/trans/pl/1-16891/william-zdobywca/>

Zalewski Z. S., Aksjologiczne aspekty procesu historycznego na podstawie funkcjonowania prawa w średniowiecznej Anglii, „Echa Przeszłości” 2017, t. 28.

ŹRÓDŁA

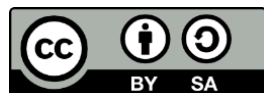
SOURCES

Ustawa z 6 kwietnia 1990 roku o Policji, Dz.U. z 1990 r., nr 30, poz. 179 z późn. zm.

Justices of the Peace Act 1361, <https://www.legislation.gov.uk/cy/aep/Edw3/34/1/section/1>

Copyright (c) 2023 Marek FAŁDOWSKI

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.